

Obsah

PŘEDMLUVA.....	7
1 ÚVOD	9
1.1 Vznik systémů ekoznačení a jejich rozšíření ve světě	9
1.1.1 Pojem ekoznačení	9
1.1.2 Vznik ekoznačení	9
1.1.3 Zavádění certifikačních systémů ekoznačení	10
1.2 Současný význam ekoznačení z hlediska preventivní strategie	11
1.2.1 Hlavní rozdíl mezi strategií preventivní a strategií reaktivní	11
1.2.2 Odlišnost systému ekoznačení od ostatních forem preventivní strategie.....	12
1.2.3 Výhody systému ekoznačení	13
2 SYSTÉM EKOZNAČENÍ V ČESKÉ REPUBLICE – NÁRODNÍ PROGRAM OZNAČOVÁNÍ EKOLOGICKY ŠETRNÝCH VÝROBKŮ.....	15
2.1 Vznik ekoznačení v České republice a jeho zásady.....	15
2.1.1 Zavedení Národního programu označování výrobků ochrannou známkou „Ekologicky šetrný výrobek“	15
2.1.2 Základní pojmy používané v Programu	15
2.1.3 Zásady Programu	16
2.1.4 Cíle Programu	18
2.2 Řízení Programu	18
2.2.1 Funkce ministra a Ministerstva životního prostředí v Programu.....	18
2.2.2 Složení a funkce odborného a poradního orgánu Programu	19
2.2.3 Funkce odpovědného výkonného orgánu	19
2.2.4 Autorizované a akreditované laboratoře a zkušebny	20
2.2.5 Česká inspekce životního prostředí, externí odborníci a odborná pracoviště	20
2.3 Postup při výběru výrobních kategorií a při tvorbě směrnic.....	21
2.3.1 Výběr výrobních kategorií	21
2.3.2 Tvorba směrnice	21

2.4 Postup podniku při žádosti o udělení ochranné známky	22
2.4.1 Podání žádosti	22
2.4.2 Poplatky	23
2.4.3 Význam propůjčení ochranné známky	24
2.4.4 Pravidla používání ochranné známky	24
3 SYSTÉMY EKOZNAČENÍ V ZAHRANIČÍ	26
3.1 Přehled existujících systémů ekoznačení	26
3.2 Hlavní rysy nejvýznamnějších systémů ekoznačení ve světě	28
3.2.1 Německo	28
3.2.2 Kanada	30
3.2.3 Skandinávský systém ekoznačení	36
3.2.4 Japonsko	38
3.2.5 Evropská unie	40
4 POROVNÁNÍ ČESKÉHO NÁRODNÍHO PROGRAMU S VÝZNAMNÝMI ZAHRANIČNÍMI PROGRAMY	41
4.1 Porovnání z hlediska obecných zásad programů	41
4.2 Porovnání z hlediska administrativní struktury	42
4.3 Porovnání z hlediska postupů při tvorbě směrnic a využívání metody hodnocení životního cyklu (LCA)	42
4.4 Porovnání z hlediska žadatelů a spotřebitelů	42
5 SYSTÉMY EKOZNAČENÍ V MEZINÁRODNÍCH SOUVISLOSTECH	43
5.1 Zařazení environmentálního označování výrobků do mezinárodních norem řady ISO 14000	44
6 ZÁVĚR	46

PŘEDMLUVA

Ochrana životního prostředí patří mezi tzv. negativní tržní externality, tj. mezi záležitosti, které trh nemůže řešit, neboť se vymykají působení jeho mechanismů. Ochrana životního prostředí proto musí spadat do hospodářské politiky státu a stát je povinen se jí zabývat. Stát musí jasně formulovat svou politiku péče o životní prostředí a zároveň i vytvářet a podporovat vznik účinných nástrojů pro její realizaci.

Jedním z nástrojů environmentální politiky, které se v současné době již hojně vyskytují, jsou systémy ekoznačení neboli programy označování výrobků, jež jsou vůči životnímu prostředí šetrnější než konkurenční výrobky používané k témuž účelu. Nyní ve světě existuje již více než 30 systémů ekoznačení v jejichž rámci jsou udělovány národní nebo nadnárodní ekoznačky a stále přibývají nové.

Předkládaný text vysvětluje princip působení systémů ekoznačení a podrobně popisuje náš český systém ekoznačení - Národní program označování ekologicky šetrných výrobků.

Pro srovnání jsou popsány i některé významné světové systémy ekoznačení, konkrétně německý, kanadský, japonský, skandinávský a systém udělování ekoznačky Evropské unie. Z provedeného srovnání zahraničních systémů s českým programem vyplývá, že český systém ekoznačení je se zahraničními plně kompatibilní.

V České republice již více než sedm let úspěšně existuje Národní program označování ekologicky šetrných výrobků. Úspěšně lze říci nejen proto, že tento náš český systém ekoznačení dobře obstál při všech etapách hodnocení České republiky v souvislosti s jejím vstupem do EU, ale také proto, že vyvolal zájem výrobců, dovozců a spotřebitelů. Podařilo se stanovit požadavky pro získání ekoznačky – ochranné známky „Ekologicky šetrný výrobek“ ve 3029 výrobových kategoriích. Myšlenka získání ekoznačky se státní garancí přesvědčila v průběhu let více než 65 firem, které přihlásily své výrobky k hodnocení. Ve své době většina přihlášených výrobků splnila náročné požadavky a výrobci nebo dovozci získali právo užívat pro hodnocené výrobky ekoznačku. Vývoj Národního programu neustrnul, některé požadavky se zpříšňovaly, vývoj na trhu přinášel změny v sortimentu vyráběných a dovážených produktů i v působnosti firem. **V současné době (konec roku 20021 – pozn. redakce) je držiteli licence k právu užívání ekoznačky 5549 firem a více než 2760 výrobků je s ekoznačkou „Ekologicky šetrný výrobek“ spojeno.**

Ekoznačka „Ekologicky šetrný výrobek“ přináší spotřebiteli:

- věrohodnou a srozumitelnou informaci o provedeném ekologickém hodnocení výrobku a o jeho vlastnostech,
- snadnější orientaci v široké škále téměř rovnocenných výrobků,
- státní garanci toho, že u označeného výrobku jsou minimalizovány nepříznivé vlivy na životní prostředí.

Ekoznačka „Ekologicky šetrný výrobek“ pomáhá jednotlivcům, společnostem a organizacím rozhodovat se při výběru zboží takovým způsobem, kterým lze snížit zátěž životního prostředí.

1 ÚVOD

1.1 Vznik systémů ekoznačení a jejich rozšíření ve světě

1.1.1 Pojem ekoznačení

Ekoznačení, (v jiných materiálech se vyskytuje také výraz ecolabeling, slovo vzniklé počestěním anglického slova eco-labelling), představuje označování produktů (výrobků a služeb), jež jsou k životnímu prostředí šetrnější než výrobky alternativní, tzn. produkty, jež jsou z funkčního hlediska vzájemně srovnatelné, zaměnitelné.

V současné době se pod slovem ekoznačení (ještě jednou použijeme výraz ecolabeling, popř. ecolabelingový systém nebo ecolabelingový program), rozumí certifikační systém, řízený tzv. třetí nezávislou stranou, (tzn. ani výrobcem, ani spotřebitelem). Úkolem systému ekoznačení je:

- výběr výrobních kategorií, tj. skupin výrobků, u nichž lze nějakým způsobem snížit jejich negativní působení na životní prostředí,
- stanovení souboru požadavků, jež musí výrobky dané výrobní kategorie splňovat, aby mohly být oprávněně považovány za ekologicky šetrnější a zveřejnění těchto požadavků odpovídající formou,
- udělování ekoznačky výrobkům, které stanovené požadavky splňují formou licenční smlouvy,
- provádění kontrol shody vlastností označených výrobků se stanovenými požadavky a kontrol dodržování podmínek licenční smlouvy.

1.1.2 Vznik ekoznačení

Myšlenka označit výrobek, jenž poškozuje životní prostředí méně než jiné s ním alternativní, má své kořeny, stejně jako tzv. zelený marketing, v sedmdesátých letech. V té době se značně zvýšila informovanost společnosti o problematice životního prostředí a o důsledcích výrobních procesů pro přírodní ekosystémy. Ve vyspělých zemích byli spotřebitelé ochotni prokázat svou snahu pomoci životnímu prostředí preferováním těch výrobků, jež poškozuji životní prostředí méně než jiné s nimi srovnatelné výrobky. Promítnutí těchto preferen-

cí do tržní politiky mělo samozřejmě vliv na strategii podniků a vedlo k intenzivnímu rozvoji zeleného marketingu a k rozsáhlé propagaci výrobků, které bylo možné z nějakého důvodu prohlásit za šetrné vůči životnímu prostředí. Výrobci si tyto výrobky začali sami nápadně označovat.

Spotřebitel reagoval tím, že kromě pasivního nákupu označených výrobků, a to někdy i za vyšší ceny, začal tyto výrobky aktivně vyhledávat. V důsledku toho začal vzrůstat obrát firem, které byly schopné takové výrobky dodávat. Úměrně tomu se ovšem zvyšoval i počet výrobků, jež firmy vydávaly za výrobky šetřící životní prostředí, aniž by ve skutečnosti nějaké významné snížení negativního dopadu opravdu vykazovaly. Konkurenti a ekologické nátlakové skupiny poukazovali na zjištěné rozdíly ve skutečných a inzerovaných vlastnostech výrobků a v analogii s pojmem „brainwashing“ se začal používat pojem „greenwashing“. Prokázané nesrovnalosti snižovaly důvěru spotřebitelů ve výrobce, jejich inzerci i jejich výrobky. Jak spotřebitelé, tak i poctiví výrobci se začali dožadovat zavedení pořádku a důvěryhodného systému na označování výrobků prokazatelně šetřících životní prostředí.

1.1.3 Zavádění certifikačních systémů ekoznačení

První centrálně řízený certifikační systém ekoznačení, jehož důvěryhodnost byla garantována třetí, nezávislou stranou (v tomto případě Spolkovým úřadem pro ochranu životního prostředí), byl uveden do praxe ve Spolkové republice Německo v r. 1978. Program se v Německu poměrně rychle rozšířil a o udělení jeho ochranné známky, ekoznačky „Modrý anděl“ se začaly ucházet i zahraniční firmy operující na německých trzích.

Úspěch německého systému ekoznačení vedl k založení dalších programů. Druhou zemí, která zavedla jednotné označování výrobků šetrných vůči životnímu prostředí, byla v r. 1988 Kanada. Kanadský program (Environmental Choice Program, zkráceně ECP) byl vytvořen v rámci závazku kanadské vlády podporovat udržitelný rozvoj čili zahrnovat aspekty ochrany životního prostředí do ekonomických rozhodování. ECP program byl zahrnut i do kanadského zákona na ochranu životního prostředí (Canadian Environmental Protection Act) a jeho realizace byla výrazně podpořena v roce 1991, kdy bylo na jeho rozvoj věnováno 12,5 milionu dolarů.

Německý systém ekoznačení i kanadský program jsou programy státní a národní, tzn. řízené příslušnou vládou a vytvořené pro trh v dané zemi. V roce 1989 Koncil ministrů pro záležitosti spotřebitelů skandinávských zemí vyhlásil skandinávský státní systém ekoznačení, který byl prvním nadnárodním

programem, neboť se na jeho naplňování společně podílejí Finsko, Island, Norsko a Švédsko.

V témže roce byl ještě vyhlášen státní národní program v Japonsku a první soukromý program (řízený soukromou společností Green Seal) v USA.

Od začátku 90. let pak byly systémy ekoznačení (státní, soukromé, národní i nadnárodní) zaváděny v mnoha dalších státech. Chronologický sled jejich vzniku s označením typu programu je uveden v tabulce 1. v kapitole 3.1.

1.2 Současný význam ekoznačení z hlediska preventivní strategie

1.2.1 Hlavní rozdíl mezi strategií preventivní a strategií reaktivní

V ochraně životního prostředí se používají jak formy strategie preventivní, tak i formy strategie reaktivní. Formy strategie preventivní, mezi něž se ekoznačení řadí, jsou perspektivnější a jejich realizaci je třeba podporovat. Tento výsledek vyplynul z rozsáhlého experimentu provedeného v USA v letech 1975 až 1985, v němž se názorně prokázalo, že aplikace reaktivní strategie, a to i její vyspělé formy, tzv. strategie kontroly a řízení, nemůže vést k ozdravení životního prostředí a k uskutečňování udržitelného rozvoje.

Důvodů pro toto tvrzení je několik. Hlavní z nich spočívá v tom, že formy reaktivní strategie nepůsobí na příčiny vedoucí ke znehodnocování životního prostředí, ale že se pouze snaží zmírnit následné působení. Názorným příkladem je fungování čistících, popř. odlučovacích zařízení. Škodliviny, které již vznikly a které by se dostávaly do některé ze složek životního prostředí (např. do ovzduší), jsou zachycovány v odlučovacích zařízeních nejrůznějších konstrukcí a po zachycení převáděny do jiné složky životního prostředí (například do půdy), kde se předpokládá, že budou škodit méně. Výsledkem je sice snížení množství škodlivin v jedné složce životního prostředí (ovzduší), nicméně také zvýšení množství škodlivin v jiné složce životního prostředí (v tomto případě v půdě).

Druhá zásadní nevýhoda reaktivní strategie typu kontroly a řízení spočívá v tom, že odlučovací zařízení (koncové technologie) nikdy nedosáhnou stoprocentní odlučivosti. Z toho vyplývá, že navzdory učiněným opatřením (někdy i značně drahým) s rostoucím počtem zdrojů znečištění roste i znečištění životního prostředí.

Další selhání reaktivní strategie mohou pramenit ze stanovení emisních limitů. Existuje reálné nebezpečí, že stanovené emisní limity nebudou dostatečné vzhledem k tomu, že stále dobře neznáme „osud látky v životním prostředí“, tzn. všechny formy, na něž se látka vypuštěná do životního prostředí může následnými reakcemi přeměnit a tzv. sekundárními vlivy působit na člověka a na ekosystémy. Názorným příkladem neznalosti osudu látky v životním prostředí je rozrušování ozónové vrstvy freony, jež byly považovány za téměř ideálně nereaktivní plyny a právě pro tyto vlastnosti se používaly jako nosné plyny do sprejů, ledniček apod.

Z uvedených nevýhod reaktivní strategie logicky vyplývá, že jediný způsob, **jak dlouhodobě udržet zdravé životní prostředí** je nespolehat se na zmírňování (léčení) vzniklých problémů, nýbrž **soustředit se na odstraňování jejich příčin**, tj. zabránit vzniku zdrojů znečištění a vzniku příčin znehodnocování životního prostředí. Tento přístup, který je zásadním rozdílem mezi strategií reaktivní a strategií preventivní má, jak ukázala praxe, nejen očekávaný pozitivní vliv na životní prostředí, ale vede současně i k úsporám, k finančním a ekonomickým ziskům, ke snížení nákladů a ke zvýšení konkurenceschopnosti podniku. Z tohoto důvodu se **preventivní strategie označuje za strategii dvojího vítězství, ekologického a ekonomického (tzv. win-win strategy)**.

1.2.2 Odlišnost systému ekoznačení od ostatních forem preventivní strategie

Na rozdíl od většiny forem preventivní strategie, které dosahují žádaných výsledků jen systematickým prověřováním výrobních procesů uvnitř daného podniku, využívá ekoznačení ještě tržních mechanismů, tj. mechanismů působících vně podniku. Z hlediska environmentální politiky je proto řazen mezi tzv. nepřímé tržně orientované nástroje.

Základem tržních mechanismů, které ekoznačení využívá, je poptávka a nabídka vztahující se na výrobky šetřící životní prostředí více než na výrobky k nim alternativní. Poptávku vytvářejí ti spotřebitelé, kteří jsou o problémech životního prostředí informováni, jsou aktivní, zodpovědní a ochotní životnímu prostředí pomoci. Nabídku vytvářejí stejně motivovaní výrobci, popř. dovozci, kteří tak zároveň získávají ještě možnost zvýšit zisk a konkurenceschopnost podniku. Na úspěch ekoznačení pak mají vliv všechny faktory, které mohou nějakým způsobem ovlivnit jak velikost nabídky, tak i velikost poptávky. Na straně nabídky jde pak především o správný výběr druhu výrobků. Nejlepším druhem výrobku z tohoto hlediska je výrobek s vysokou spotřebou, u něhož lze,

bez velkých investic, významně snížit jeho negativní působení na životní prostředí. Na straně poptávky má velkou roli kromě již vyjmenovaných vlastností spotřebitele také velikost reálné kupní síly obyvatelstva, cena výrobku, jeho dostupnost na trhu a informace pro spotřebitele o jeho existenci.

1.2.3 Výhody systému ekoznačení

Aplikace systému ekoznačení má mnoho výhod jak z hlediska životního prostředí, tak z hlediska výrobce nebo z hlediska státních orgánů. Výhody nevyplynou jen z preventivního působení ekoznačení, ale i z jeho tržního charakteru.

Mezi hlavní výhody aplikace systému ekoznačení z hlediska zlepšování životního prostředí patří:

1. Široký rozsah možností jak snižovat negativní vliv na životní prostředí

Zařazením metody hodnocení životního cyklu do systému ekoznačení se z původního snižování negativního dopadu hotového výrobku přešlo na hledání možností, jak snížit negativní vliv výrobku na životní prostředí v průběhu jeho celého životního cyklu. I když ekoznačení zůstává nástrojem vztaženým na výrobek, nejsou hodnoceny jen vlastnosti hotového výrobku, ale i všechny fáze jeho vzniku. Preventivní opatření snižující negativní působení výrobku na životní prostředí se tak může týkat kterékoliv fáze života výrobku, surovin (např. náhrady surovin deficitních surovinami obnovitelnými), vlastní výroby (snížení emisí, odpadů, obsahu používaných toxických látek atd.), užití výrobku (úspora energie, vody, apod.) nebo jeho závěrečného zneškodnění. Použitím metody hodnocení životního cyklu lze přitom stanovit nejen negativní důsledky jednotlivých etap pro životní prostředí, ale i určit optimální možnosti pro jejich snížení. Pomocí systémů ekoznačení lze tak ovlivňovat používání surovin, výběr technologií a způsob zneškodnění použitého produktu.

2. Neustálý tlak na vývoj produktů šetrných k životnímu prostředí

Vzhledem k tomu, že platnost požadavků, jimž musí vyhovovat ekologicky šetrný výrobek, je vždy časově omezená (většinou 3 roky v závislosti na pravidlech příslušného systému ekoznačení a formě, kterou se stanovuje platnost požadavků v příslušném dokumentu – směrnici), mohou být sledované hodnoty stále zpřísňovány. Protože ekoznačku lze propůjčit jen na určitou dobu (vzhledem k platnosti příslušného dokumentu stanovujícího požadavky pro propůjčení ekoznačky – směrnice), může být tímto mechanismem výrobce

nucen neustále pokračovat ve zlepšování vlastností svých produktů z hlediska jejich celkového vlivu na životní prostředí.

3. Možnost využít velkého informačního potenciálu ekoznačení ke vzdělávání obyvatelstva

Zveřejňováním důvodů výběru označených produktů lze nenásilně a poměrně rychle také informovat spotřebitele o škodlivých vlivech různých látek a procesů na životní prostředí, a tím obecně zvyšovat úroveň znalostí obyvatelstva o problematice životního prostředí, prospěšnosti nákupu a užívání ekologicky šetrných výrobků.

4. Ovlivnění celého dodavatelského řetězce

Výrobce, který chce dosáhnout udělení ekoznačky, si potřebné suroviny a materiály vybírá tak, aby mohl doložit, že jejich vliv na životní prostředí je co nejméně negativní. Jednotliví dodavatelé, kteří by se, sami o sobě, systému ekoznačení nezúčastnili, jsou pak v konkurenční boji nuceni volit pro výrobu svých produktů takové způsoby, jež budou z hlediska vlivu na životní prostředí co nejšetrnější, a tím se vlastně do zvyšování ochrany životního prostředí také zapojují.

5. Zdůraznění nutnosti změn společenské povahy

Z environmentální politiky orientované na výrobek, jejímž jedním představitelem jsou právě systémy ekoznačení, názorně vyplývá, že dosažení zdravého životního prostředí není jen technicko-technologický problém, ale také problém společenský. Nutná změna spotřebních vzorců souvisí se změnou hodnot, se změnou životního stylu společnosti a se zvýšením sociálního cítění a individuální zodpovědnosti.

2 SYSTÉM EKOZNAČENÍ V ČESKÉ REPUBLICE – NÁRODNÍ PROGRAM OZNAČOVÁNÍ EKOLOGICKY ŠETRNÝCH VÝROBKŮ

2.1 Vznik ekoznačení v České republice a jeho zásady

2.1.1 Zavedení Národního programu označování výrobků ochrannou známkou „Ekologicky šetrný výrobek“

V České republice byl systém ekoznačení zaveden z iniciativy ministra životního prostředí a ministra hospodářství. Návrh přednesl ministr životního prostředí a souhlas vlády k jeho realizaci byl dán vládním usnesením č.159 ze dne 7. dubna 1993. Na základě tohoto usnesení byl 14. dubna 1994 vyhlášen český systém ekoznačení nazvaný Národní program označování výrobků ochrannou známkou „Ekologicky šetrný výrobek“ (dále jen Program), jako účinný nástroj preventivní strategie v péči o životní prostředí.

Podpory rozvoje prodeje a užívání ekologicky šetrných výrobků se týká i nové usnesení vlády ČR č. 720/2000 ze 19.7.2000.

Koncepce českého Programu byla v poslední fázi příprav modifikována tak, aby byl co nejvíce v souladu se zahraničními programy, zvláště pak s programem EU a programy zemí OECD. Tato harmonizace má přispět i k odbytu našich výrobků v zahraničí. Program se zároveň stává i aktivním účastníkem evropské integrace v oblasti životního prostředí.

2.1.2 Základní pojmy používané v Programu

Ochranná známka „Ekologicky šetrný výrobek“ je chráněná ekoznačka českého Programu, která je v rámci licenční smlouvy se žadatelem propůjčena tomu výrobku žadatele, jenž splňuje všechna kritéria stanovená pro ekologicky šetrný výrobek. *Vlastníkem ochranné známky je Český ekologický ústav (ČEÚ).*

Z hlediska ochrany je známka registrována Úřadem průmyslového vlastnictví, Praha. Ochranná známka českého Programu je znázorněna na obrázku. Tvoří ji stylizované písmeno „e“ s nápisem „Ekologicky šetrný výrobek“ v horní části a identifikačními čísly v části spodní. První dvojčíslí uvádí číslo směrnice, druhé dvojčíslí pořadové číslo výrobku v rámci příslušné výrobní kategorie. Ochranná známka smí být používána pouze v jednobarevném (zeleném nebo černém) provedení, s povinností uvádět vždy i příslušné identifikační číslo.

Výrobní kategorie je vybraný přesně vymezený druh výrobků, pro něž se stanoví požadavky, které musí výrobek tohoto druhu splňovat, aby mu mohla být propůjčena ochranná známka.

Správná volba výrobní kategorie je pro úspěch Programu velmi důležitá (viz kapitola 2.3).

Směrnice s požadavky pro propůjčení ochranné známky (dále jen směrnice) je technický předpis obsahující stručný soubor požadavků základních i ekologických, které musí splňovat výrobky příslušné výrobní kategorie, aby jim mohla být propůjčena ochranná známka.

Ve směrnici jsou také vždy definovány základní pojmy, uvedeny způsoby ověřování a kontroly shody vlastností výrobku s předepsanými požadavky a doba jejich platnosti. Směrnice se vypracovávají pro každou výrobní kategorii (podrobněji viz kapitola 2.3).

Technická zpráva je základem pro vypracování návrhu směrnice. *Její úkolem je poskytnout co nejúplnější údaje o vlivu dané výrobní kategorie na jednotlivé složky životního prostředí z hlediska celého životního cyklu výrobku a zároveň i odhadnout vhodnost výběru dané výrobní kategorie. Na rozdíl od směrnice obsahuje technická zpráva i ekonomický rozbor předpokládaných nákladů na provádění zkoušek, kontrol apod. a také přehled požadavků na tutéž výrobní kategorii vyplývajících z analogických zahraničních směrnic (podrobněji viz kapitola 2.3).*

2.1.3 Zásady Programu

Český Program se řídí zásadami, které jsou společné nejvýznamnějším světovým systémům ekoznačení. Jde o tyto zásady:

1. zásada orientace na výrobky spotřebního charakteru, *(důvodem je velký rozsah spotřeby a značná rozmanitost výrobků spotřebního charakteru, zvýšený výskyt alternativních výrobků a velký počet spotřebitelů)*
2. zásada pozitivnosti a šetrnosti výrobku vůči všem složkám životního prostředí,

(šetrnosti výrobků k životnímu prostředí je nutné dosahovat pouze zvýšením jejich pozitivního vlivu na životní prostředí. Nesmí nastat situace, kdy likvidace negativního dopadu výrobku na jednu složku životního prostředí způsobí vznik negativního dopadu na jinou složku životního prostředí),

3. zásada dobrovolnosti, *(nikdo nesmí být k účasti na Programu nucen státními či jinými správními orgány a na účast v Programu nesmí být vázány žádné jiné výhody, než ty, které vyplývají z Programu samotného),*
4. zásada srozumitelnosti *(požadavky týkající se šetrnosti výrobků a způsoby jejich kontroly musí být srozumitelné všem zúčastněným stranám),*
5. zásada věrohodnosti *(řízení Programu musí být nestranné a založené na vědecké bázi. Musí být zaručeno, že vliv označeného výrobku na životní prostředí je značně nižší než vliv alternativních neoznačených výrobků),*
6. zásada aplikace metody LCA – life-cycle assessment – hodnocení životního cyklu, *(hodnocení výrobku a jeho důsledků pro životní prostředí se provádí v rámci celého cyklu jeho existence, tj. od výběru suroviny přes vlastní výrobu výrobku, jeho užití a zneškodnění vzniklého spotřebního odpadu),*
7. zásada vyloučení výrobků, pro něž platí jiné specifické předpisy *(potravin, nápojů, léčiv, střelné zbraně, výbušniny, apod.),*
8. zásada časového omezení, *(česká ekoznačka – ochranná známka „Ekologicky šetrný výrobek“ se propůjčuje na omezenou dobu, v současné době na 3 roky v souladu s platností požadavků stanovených příslušnou směrnicí),*
9. zásada finálnosti výrobku, *(ochranná známka se propůjčuje výrobku pouze jako celku, nikoliv jeho částem),*
10. zásada otevřenosti *(o udělení ochranné známky v žádném případě nerozhodují vlastnosti žadatele. Žadatelem může být jakákoliv firma, domácí i zahraniční, státní nebo privátní, malá i velká, známá i neznámá, s velkým či s malým podílem na trhu, atd. Rozhodující je pouze výrobek a jeho shoda se stanovenými požadavky),*
11. zásada kontroly, *(Program obsahuje mechanismy, které zabraňují zneužívání ochranné známky a zajišťují kontrolu plnění stanovených požadavků, jak z hlediska propůjčování ochranné známky, tak i z hlediska jejího užívání),*

12. zásada mezinárodní harmonizace,
(podmínky pro propůjčování ochranné známky jsou trvale harmonizovány s podmínkami jiných národních či regionálních programů a mají tak umožnit vzájemné uznávání těchto programů).

2.1.4 Cíle Programu

Mezi hlavní cíle Programu patří:

- dávat spotřebiteli státní garanci, že na základě ekologického hodnocení vlastností výrobků (v souladu se současným stavem a úrovní poznání) jsou u označeného výrobku minimalizovány nepříznivé vlivy na životní prostředí a přírodní zdroje,
- zajistit bezpečnou orientaci ekologicky uvědomělého spotřebitele v široké škále téměř rovnocenných výrobků,
- zvýšit odbyt těchto výrobků a vytvořit tak jeden ze základních mechanismů tržního hospodářství, tj. poptávku spotřebitele a vyvolat tak soutěžení mezi výrobci.

2.2 Řízení Programu

2.2.1 Funkce ministra a Ministerstva životního prostředí v Programu

Ministerstvo životního prostředí jako garant Programu zveřejňuje schválené směrnice a všechny ostatní podmínky k získání ochranné známky „Ekologicky šetrný výrobek“ ve Věstníku MŽP, ve Zpravodaji MŽP a také dle okolností v odborném a denním tisku.

Ministr životního prostředí:

- schvaluje a podepisuje směrnice s požadavky pro propůjčení ochranné známky,
- uděluje právo na užívání ochranné známky konkrétnímu výrobku,
- vyjadřuje se ke všem základním a určujícím otázkám rozvoje Programu.

Porada vedení Ministerstva životního prostředí

- vyjadřuje své připomínky a náměty k Programu,
- vyjadřuje se k výrobovým kategoriím a návrhům směrnic,
- určuje zásadní úkoly a směr dalšího rozvoje Programu.

2.2.2 Složení a funkce odborného a poradního orgánu Programu

Rada pro ekologicky šetrné výrobky (dále jen Rada) je odborným a poradním orgánem ministra životního prostředí v otázkách Programu. Tvoří ji významné osobnosti hospodářského a společenského života tak, aby v ní byly zastoupeny zájmy ochrany životního prostředí, ochrany spotřebitelů i výrobců, vědy, výzkumu i vysokých škol a zástupců vybraných ústředních orgánů státní správy. Členy Rady jmenuje a odvolává ministr životního prostředí. Funkci předsedy Rady vykonává příslušný náměstek ministra. Funkci výkonného místopředsedy a tajemníka Rady vykonává na základě jmenování ministra životního prostředí pracovník odboru strategií, který je i odborným garantem Programu. Členství v Radě je čestnou funkcí.

Rada se řídí statutem a jednacím řádem, které schvaluje ministr životního prostředí, a které jsou součástí Základních dokumentů Programu. Rada se schází podle programu své činnosti, nejméně však dvakrát ročně. Hlavní náplní práce Rady je především:

- posuzovat a doporučovat návrhy na hodnocení kategorií ekologicky šetrných výrobků, případně dávat podněty k takovým návrhům,
- posuzovat požadavky na hodnocení výrobků, které jsou stanovovány formou směrnic, případně takové požadavky formulovat a doporučovat ministroví životního prostředí ke schválení,
- předkládat vlastní podněty k případným revizím platných směrnic a návrhy na zlepšení účinnosti Programu,
- pozitivně podporovat další rozvoj Programu,
- namátkou kontrolovat dodržování podmínek propůjčení ochranné známky.

2.2.3 Funkce odpovědného výkonného orgánu

Odpovědným výkonným orgánem Programu je Agentura pro ekologicky šetrné výrobky (dále jen Agentura). Agentura je samostatný organizační útvar Českého ekologického ústavu. Do pracovní náplně Agentury patří hlavně:

- přijímat návrhy výrobců, dovozců, institucí, zainteresovaných organizací, ale i nejširší veřejnosti (navrhovatelů) na výrobky vhodné k označování jako ekologicky šetrné a předkládat je Radě; k tomu vydává navrhovateli písemné stanovisko,
- zajišťovat přípravu a zpracování technických zpráv a návrhů směrnic (výběr expertů, odborných pracovníků a oponentů) a předkládat je Radě k posouzení

- (Agentura odpovídá za věcnou správnost směrnic),
- poskytovat žadatelům přihlášky k propůjčení ochranné známky spolu s úplným zněním příslušné směrnice a veškeré další informace a pokyny s tím spojené,
  - registrovat a vyřizovat přihlášky k propůjčení ochranné známky, zpracovávat souhrnnou zprávu o výrobcích, pro něž má být uděleno právo užívání ochranné známky,
  - na základě rozhodnutí ministra životního prostředí uzavírat s přihlašovatelem licenční smlouvu,
  - vybírat registrační poplatky za činnost spojenou s posouzením přihlášky a poskytnutím práva k užívání ochranné známky,
  - vést evidenci expertů a odborných pracovišť pro přípravu nových návrhů směrnic,
  - vést evidenci autorizovaných a akreditovaných laboratoří a zkušeben,
  - doporučit žadateli příslušnou akreditovanou laboratoř, zkušebnu či jiné speciální pracoviště,
  - připravovat dvakrát ročně kontrolní den činnosti Agentury,
  - předkládat ministrovi životního prostředí a Radě jednou ročně zprávu o své činnosti,
  - provádět podle požadavků uvedených ve směrnicích u výrobce kontrolu dodržování podmínek pro propůjčení ochranné známky.

2.2.4 Autorizované a akreditované laboratoře a zkušebny

Úkolem vybraných autorizovaných a akreditovaných laboratoří a zkušeben je:

- spolupracovat při přípravě návrhů směrnic,
- posuzovat vlastnosti výrobků definovaných ve směrnicích a vydávat protokol o výsledku ověření shody výrobku s příslušnou směrnicí,
- ve spolupráci s Agenturou provádět u uživatele ochranné známky kontrolu výrobku v rozsahu stanoveném licenční smlouvou.

2.2.5 Česká inspekce životního prostředí, externí odborníci a odborná pracoviště

Úkolem ČIŽP, vybraných expertů (oponentů) a odborných pracovišť je spolupracovat při přípravě návrhů směrnic. Může jít o zpracování návrhu směrnice nebo o jeho posouzení, případně o vypracování oponentního posudku.

2.3 Postup při výběru výrobních kategorií a při tvorbě směrnic

2.3.1 Výběr výrobních kategorií

Výběr výrobních kategorií se nejdříve projednává v Radě. Zpracované, doplněné a schválené návrhy jsou následně předkládány ministrovi životního prostředí ke schválení. Při výběru kategorií výrobků se Rada řídí těmito zásadami:

1. daná kategorie výrobků se vyrábí ve velkém rozsahu a jedná se zejména o zboží spotřebního charakteru,
2. mezi výrobky téže kategorie, ale od různých výrobců/dovozců, existují významné rozdíly z hlediska jejich vlivů na životní prostředí,
3. v dané oblasti výroby (výrobní kategorie) existuje konkurenční prostředí.

2.3.2 Tvorba směrnice

Tvorbu směrnice pro danou výrobní kategorii organizačně zajišťuje Agentura. Základem pro vypracování směrnice je technická zpráva. Technická zpráva musí obsahovat:

- zdůvodnění, proč byla daná výrobní kategorie vybrána z hlediska vlivů na životní prostředí,
- objem výroby a spotřeby dané kategorie výrobků,
- technologii výroby od surovinových zdrojů až po finální výrobek, včetně jejich vlivů na životní prostředí (exhalace do ovzduší, znečištění vody a půdy, spotřeba surovin, energií apod.),
- působení příslušné kategorie výrobků na životní prostředí během jejich užívání včetně spotřeby energie, možného obsahu nebezpečných látek a možnosti pronikání do životního prostředí a možnosti ohrožení prostředí při mimořádných událostech (požár, povodeň, havárie, zneužití),
- vliv výrobní kategorie na životní prostředí po dožití výrobků, možnosti recyklace nebo zneškodňování,
- přehled požadavků směrnic ze zemí, kde systémy ekoznačení jsou již zavedeny, pokud byly pro danou výrobní kategorii vyhlášeny.

Dále je uvedena klasifikace kategorií výrobků, na něž se požadavky vztahují, způsob prokázání shody výrobku se stanovenými požadavky aj. Z údajů uvedených v technické zprávě vyplývá, které fáze životního cyklu výrobku

nepríznivě zatěžují životní prostředí, jak velká tato zátěž je a které požadavky jsou důležité při posuzování výrobku z ekologického hlediska.

Po vypracování a posouzení technické zprávy se přistupuje k vypracování směrnice. Směrnice je technický dokument k posuzování příslušné kategorie výrobků. Kromě přesného vymezení výrobní kategorie obsahuje i definici hlavních pojmů, základní a specifické požadavky na výrobky, způsob ověřování, organizační záležitosti a dobu platnosti.

Základní požadavky jsou požadavky, které se vztahují jak k ekologickým, tak i k užitným a technickým vlastnostem výrobku a mají zajistit, aby byl produkt svými užitnými vlastnostmi plně srovnatelný s konkurenčními výrobky sloužícími stejnému účelu (tzn., že ekologizace nebylo dosaženo na úkor kvality) a aby byl vyráběn v souladu se všemi relevantními zákony a předpisy.

Specifické požadavky jsou požadavky na tzv. ekologické vlastnosti výrobku; splněním těchto požadavků se ekologicky šetrný výrobek odlišuje od ostatní produkce. Hodnoty specifických požadavků jsou mnohem přísnější než hodnoty uváděné v obecně závazných předpisech a normách. Jsou stanoveny s přihlédnutím k současné úrovni techniky i vědeckého poznání a musí být pro výrobce prakticky dosažitelné.

Posuzování vlastností výrobků požadovaných ve směrnici, včetně zkušebních metod, které budou k posuzování výrobků užity, jsou jednoznačně definovány v samostatné části směrnice. Přednost mají metody, které jsou již popsány v technických normách (např. ISO, EN, ČSN, DIN).

Souhrnný přehled směrnic českého Programu je uveden v Příloze 1.

Názvy nově schválených směrnic zveřejňuje Věstník MŽP.

2.4 Postup podniku při žádosti o udělení ochranné známky

2.4.1 Podání žádosti

V případě, že podnik chce označit svůj výrobek ekoznačkou, ochrannou známkou Programu, musí nejdříve zjistit, zda daný výrobek lze zařadit do některé z výrobních kategorií, pro které již jsou vyhlášeny směrnice s požadavky na hodnocení.

Pokud tomu tak je a směrnice je již vyhlášena, požádá u Agentury pro ekologicky šetrné výrobky o přihlášku na uzavření licenční smlouvy k propůjčení

ochranné známky (dále jen přihlášku), kterou obdrží spolu s příslušnou směrnicí a dalšími pokyny.

Není-li navrhovaný výrobek zahrnut v již vyhlášených výrobních kategoriích, předloží podnik návrh na výrobek vhodný k označování Agentuře neformálně. V návrhu by měly být zdůrazněny ty pozitivní vlivy, kterými výrobek ve významné míře méně poškozuje životní prostředí než jiné alternativní výrobky. Je žádoucí, aby byl předložen popis výrobku, resp. příslušná dokumentace. Takto získané návrhy předkládá Agentura prostřednictvím místopředsedů a předsedů Rady poradě vedení MŽP a také zasedání Rady za účelem posouzení návrhů. Je-li návrh přijat, je vymezena výrobní kategorie, do níž bude navržený výrobek patřit a pro tuto kategorii je pak vypracována obvyklým způsobem směrnice. Po vyhlášení dané směrnice postupuje žadatel jako v prvním případě čili požádá Agenturu o přihlášku k propůjčení ochranné známky.

Vyplněnou přihlášku spolu s doklady o splnění požadavků stanovených ve směrnici předá žadatel opět Agentuře, která zahájí tzv. výběrové řízení. Závěry řízení zpracuje Agentura nejpozději do jednoho měsíce od jeho zahájení formou souhrnné zprávy o výrobku pro rozhodnutí udělit právo na užívání ochranné známky. Tuto souhrnnou zprávu předloží Agentura ministrovi životního prostředí. Na základě kladného rozhodnutí ministra uzavře Agentura s žadatelem licenční smlouvu o poskytnutí práva k užívání ochranné známky „Ekologicky šetrný výrobek“. V případě negativního stanoviska Agentura písemně oznámí žadateli důvod zamítnutí přihlášky. Žadatel se může opakovaně ucházet o ochrannou známku, nejdříve však po uplynutí šesti měsíců.

Informace o výrobcích, jimž bylo propůjčeno právo užívat ochrannou známku (současný stav viz přehled v Příloze 2), zveřejňuje MŽP průběžně ve Zpravodaji MŽP.

2.4.2 Poplatky

Náklady na zkoušky výrobků a vyhotovení dokladů potřebných k přihlášce a zahájení výběrového řízení hradí žadatel.

Při podání přihlášky se platí jednorázový registrační poplatek, jímž se hradí náklady na činnosti spojené s posouzením přihlášky a poskytnutím práva k užívání ochranné známky. Tento poplatek činí v současné době 20 000 Kč a žadatel jej uhraduje Agentuře na příslušné konto registračních poplatků.

Je nutné poznamenat, že ve srovnání s ostatními zahraničními systémy ekoznačení má český program nejnižší poplatky, neboť ve většině ostatních programů se odvádí ještě roční licenční poplatky stanovené procenty z obrátu výrobku.

2.4.3 Význam propůjčení ochranné známky

Propůjčení ochranné známky neznamená, že výrobek je pro životní prostředí naprosto neškodný, avšak musí být zárukou, že životní prostředí výrobek negativně ovlivňuje podstatně méně než ostatní k němu alternativní výrobky, jejichž vlastnosti odpovídají limitům vycházejícím z platných právních předpisů a technických norem.

Získání ochranné známky má pro výrobce/dovozce velký význam, neboť kromě zlepšení jejich environmentálního profilu tak získávají lepší možnosti při prosazování svých výrobků jak na domácím, tak i na zahraničním trhu. Při současném trendu mezinárodní harmonizace směrnic se ekoznačka českého Programu stává srovnatelná s jinými významnými ekoznačkami, přičemž její propůjčení přijde výrobce/dovozce mnohem levněji.

Vzhledem k tomu, že ve směrnici jsou obsaženy kromě ekologických požadavků i požadavky základní týkající se kvality a jakosti výrobku, je udělení ekoznačky i jistým důkazem dodržení jakosti výrobku. To je jeden z dalších důvodů, proč nákupci ze zahraničí dávají přednost výrobkům označeným ekoznačkou.

Je však samozřejmé, že závazek k výrobě/dovozu výrobků s tak vysokými ekologickými parametry je dobrovolnou aktivitou výrobce/dovozce a ani vláda, ústřední orgány pro životní prostředí, ani jiné orgány státní správy nemohou splnění tak přísných požadavků nařídit nebo jinou direktivní formou vyžadovat. Nejedná se tedy o právní povinnost jako v případě základních ekologických požadavků, ale jen o dobrovolnou aktivitu (viz kap.2.1 zásada dobrovolnosti).

2.4.4 Pravidla používání ochranné známky

1. Ochranná známka smí být používána pouze na základě licenční smlouvy uzavřené s Agenturou.
2. Známká smí být používána pouze v jednobarevném, a to černém nebo zeleném provedení s povinností uvádět její identifikační číslo.
3. Známká může být používána jen u těch výrobků, které jsou předmětem licenční smlouvy.
4. Známká může být použita pouze k přímé reklamě výrobků uvedených v předmětu licenční smlouvy, nesmí být použita v rámci všeobecné reklamy výrobce/dovozce (firmy).
5. Známká nesmí být přenechána třetí osobě.
6. Pokud není technicky možné umístit známku na výrobek, může být po projednání s Agenturou použita jiným způsobem.

7. O významu známky je uživatel povinen poskytovat pravdivé informace.

Poruší-li uživatel ochranné známky licenční smlouvu nebo v době smluvních vztahů nedodrží předmětnou směrnici s požadavky, postupuje se podle sankčních ustanovení licenční smlouvy. Také Rada může rozhodnout o nápravných opatřeních, resp. doporučit ministru životního prostředí ukončit právo k užívání ochranné známky. Proti tomuto rozhodnutí ministra životního prostředí se nelze odvolat.

3 SYSTÉMY EKOZNAČENÍ V ZAHRANIČÍ

3.1 Přehled existujících systémů ekoznačení

V současné době je ve světě více než 30 systémů ekoznačení, jež lze dělit podle různých hledisek. Mezi nejdůležitější patří typ organizace, která program spravuje, a velikost oblasti, v níž program působí. Velmi důležitým faktorem je také způsob financování, jenž někdy může zpětně ovlivňovat i charakter systému – národního nebo nadnárodního programu.

Podle typu organizace může jít o program státní (program je pod patronací jedné nebo více vlád), anebo program soukromý (správa programu je pod patronací jedné nebo více soukromých společností, popř. osob), popř. o program smíšený, kdy program vlastní soukromá organizace, ale do jeho správy zasahují i vládní orgány.

Podle velikosti oblasti, v níž má systém ekoznačení působit, může jít o program oblastní (působící jen v části určitého státu nebo federace), program národní (působící v jednom státě), nadnárodní (s působením ve více státech) a globální, mezinárodní (s působením na celém světě). V současné době převládají národní programy. Z nadnárodních programů jsou nejznámější program skandinávských zemí „Bílá labuť“ a systém ekoznačení EU. Příkladem oblastního programu je program vyhlášený autonomní vládou Katalánska.

Globální (mezinárodní) programy jsou zatím dva, oba soukromého charakteru a oba poněkud odlišné od běžných systémů ekoznačení. Daly by se charakterizovat jako programy oborově zaměřené. První byl založen v roce 1991 neziskovou organizací ochránců přírody „Earthtrust“ z Havaje a soustředí se na ochranu delfinů. Druhý byl založen v roce 1993 společností Collins Pine Co., Chester CA Div. Collins Almanor Forest a soustředí se na ochranu lesů.

Přehled nejznámějších systémů ekoznačení uvádí následující tabulka:

Tab. Přehled nejznámějších systémů ekoznačení

V této tabulce je ve sloupci pod označením rok uvedeno datum vydání základního dokumentu ustanovujícího založení systému. Toto datum se liší od data, kdy byla vydána první směrnice pro vybranou výrobkovou kategorii a také od data, kdy byla udělena v daném systému první ekoznačka, což v některých publikacích bývá ztožňováno s datem založení systému. Ve sloupci s označením země je uvedena země, popř. více zemí, které systém založily a provozují. Pod označením skandinávské země se v tomto případě rozumí, Island, Finsko, Norsko a Švédsko. (Dánsko se do Skandinávského systému nezapojilo a užívá systém ekoznačení EU). Není-li systém pod patronací vlády, je za jeho názvem uvedeno, kdo jej spravuje.

Rok	Země	Název systému
1978	Německo	Umweltzeichen – Der Blauer Engel
1988	Kanada	Environmental Choice Program
1989	Japonsko Skandinávské země USA	ECO MARK The Nordic Swan (nadnárodní systém) Green Seal (soukromý systém organizace Green Seal)
1990	Nový Zéland	Environmental Choice New Zealand
1991	Austrálie Francie Indie Rakousko	Environmental Choice Australia Marque NF-Environnement (AFNOR) ECOMARK Das Österreichische Umweltzeichen
1992	EU Korea Nizozemsko Singapur Švédsko	Ecolabel Award Scheme (nadnárodní systém) Eco-Mark Stichting Milieukeur (soukromá nadace) GreenLabel Singapore Bra Miljöval (Swedish Society for the Conservation of Nature)
1993	Česká republika Chorvatsko Maďarsko Čína Tchaj-wan	Národní program označování ekologicky šetrných výrobků Enviroment friendly product Qualifying Environmently Sound Huan Zelená značka
1994	Katalánsko Španělsko	El Distintivo de garantía de calidad ambiental Medio Ambiente (AENOR)

Ukázky ekoznaček

3.2 Hlavní rysy nejvýznamnějších systémů ekoznačení ve světě

3.2.1 Německo

Německý národní program byl zaveden v r. 1978. Radíme jej mezi programy státní, i když smlouva o udělení ochranné známky je uzavírána s privátní institucí, nicméně ochrannou známku vlastní německé spolkové ministerstvo životního prostředí a do rozhodovací struktury jsou zapojeny také ostatní státní orgány. Název „Modrý anděl“, který se nyní již používá oficiálně, původně oficiálním názvem nebyl. K jeho vzniku pravděpodobně přispěl vzhled ochranné známky (viz obrázek), která je tištěna modře na bílém podkladě. V dolní části známky je uveden hlavní důvod, proč daný výrobek obdržel tuto ochrannou známku, např. pro snížení emisí nebo proto, že je vyroben z odpadních surovin, nebo že neobsahuje toxické látky apod. Znamka je chráněna před zneužitím jak zákonem o konkurenci, tak podle občanského zákona právem na užívání jména.

Administrativní struktura systému

V současné době jsou v Německu tři orgány zodpovědné za systém ekoznačení:

1. porota (Jury Umweltzeichen),
2. RAL – Německý institut pro jakost a certifikaci (RAL Deutsches Institut für Gütesicherung und Kennzeichnung e.V.),
3. německé spolkové ministerstvo životního prostředí (Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit – BMU).

Porota se skládá ze zástupců hlavních zájmových skupin, které jmenuje Spolkové ministerstvo životního prostředí na dobu 3 let. V porotě jsou zastoupeny správní orgány, ekologické organizace, obchodní organizace, organizace spotřebitelů, výrobců a odbory. Zastoupení zde má i církev a publicisté. Jednání poroty, ale bez hlasovacího práva, se účastní také zástupci ze spolkového ministerstva životního prostředí a předsedové Konference ministrů životního prostředí spolkových zemí (současný a minulý). Porota se schází dvakrát za rok a ke schválení rozhodnutí stačí nadpoloviční většina.

Porota provádí základní strategická rozhodnutí, tzn., že stanoví kategorie

výrobků, hodnotící kritéria, jejich dobu platnosti a kontrolní testy, jimiž se výrobky musí podrobit.

RAL (Deutsches Institut für Gütesicherung und Kennzeichnung e.V.), je soukromá nezisková organizace zaměřená na jakost a certifikaci. O program ekoznačení se stará jen její malá část, jejíž náplní práce je certifikace v rámci programu, uzavírání smluv, kontrola jejich dodržování a organizování veřejných slyšení.

Německé spolkové ministerstvo životního prostředí se stará především o odbornou stránku programu a o informační a propagační problematiku. Mezi jeho hlavní úkoly patří:

- přijímat a hodnotit návrhy na kategorie výrobků a předávat je porotě ke konečnému rozhodnutí,
- po kladném vyjádření poroty vypracovat první návrh hodnotících kritérií a způsobů jejich ověřování,
- po uplynutí doby platnosti kritérií provést jejich revizi,
- účastnit se šetření, zda jednotlivé výrobky splňují požadovaná kritéria,
- seznamovat veřejnost s vybranými kategoriemi výrobků, s hodnotícími kritérii a testy na ověřování shody vlastností výrobku s kritérii.

Hlavní zásady programu

Německý program je založen na stejných zásadách jako náš Program (viz kap. 2.1). Určitý rozdíl se vyskytuje při výběru kategorií výrobků, které nejsou zaměřeny jen na zboží spotřebního charakteru. Obecně mají přednost ty případy, kde lze negativní vliv výrobku na životní prostředí významně snížit a kde je více výrobců. Stimulace konkurenci se považuje za jeden z nejdůležitějších faktorů, neboť ovlivňuje vývoj výrobku obecně, nejen z hlediska nižšího vlivu na životní prostředí.

Návrh na zavedení výrobkové kategorie může podat kdokoli u ministerstva životního prostředí. V případě, že s ním ministerstvo souhlasí, je návrh předán porotě, která navrhne hodnotící kritéria a potřebné testy a vrátí návrh ministerstvu. Ministerstvo vydá předběžnou směrnici, jejíž odborné (neveřejné) projednání zorganizuje RAL. Výsledek projednání je oznámen porotě, která s konečnou platností rozhodne a své rozhodnutí oznámí ministerstvu.

Při stanovení hodnotících kritérií se vychází také z hodnocení životního cyklu. Větší pozornost je věnována snižování hlučnosti. Platnost hodnotících kritérií je obvykle tříletá. Tam, kde lze očekávat rychlý rozvoj výrobku, může být doba platnosti snížena. Procedury, jimiž se prokazuje, že výrobek splňuje dané požadavky, jsou stejně jako v našem Programu uvedeny ve směrnici.

V případě porušení smluvních ustanovení se ochranná známka majiteli odebere.

Propůjčování a odnímání ochranné známky

Při žádosti o propůjčení ochranné známky je opět rozhodující existence potřebné kategorie výrobků. V případě, že kategorie výrobků již byla vyhlášena, obrátí se žadatel se svojí žádostí na RAL. Při podání žádosti zaplatí jednorázový registrační poplatek a v případě kladného vyřízení žádosti a uzavření smlouvy zaplatí pak žadatel každý rok licenční poplatek z obratu výrobku a příspěvek do fondu na informování veřejnosti. Výše poplatku z obratu je pohyblivá a závisí na hodnotě ročního obratu.

Příspěvek do fondu na informování veřejnosti se stanovuje % z vypočítaného poplatku z obratu. O využívání prostředků z fondu rozhoduje ministerstvo životního prostředí a RAL. Plátcí jsou o způsobech využívání fondu každý rok písemně informováni.

V případě, že daná kategorie výrobků ještě nebyla vyhlášena, podá žadatel návrh na její zavedení u ministerstva životního prostředí. V tomto případě neplatí žádný poplatek.

3.2.2 Kanada

Kanadský národní program byl zaveden v roce 1988. Oficiální materiály jsou stejně jako název programu „Volba životního prostředí“ psány vždy dvojjazyčně (v angličtině „Environmental Choice“ a ve francouzštině „Choix Environnemental“). Ochrannou známku programu (viz obrázek) představují zeleně načrtnuté obrysy tří holubiček, jejichž ocasy jsou stylizovány do javorových listů. Má jít o znázornění spolupráce obchodu, vlády a spotřebitelů, neboť jejich spolupráce v oblasti životního prostředí je základem úspěchu programu ekoznačení. Pod obrázkem je krátké sdělení, které vysvětluje proč byl výrobek certifikován. Např. „Obsahuje více než 50 % recyklovaného papíru včetně 10 % již upotřebeného vlákna“. Ochranná známka je chráněna zákonem o obchodních známkách. Uživatel, který ochrannou známku získá, ji může používat jen na certifikovaných výrobcích, a to vždy s dodatkem, který vysvětluje důvod jejího udělení.

Administrativní struktura programu

Administrativní strukturu kanadského programu ekoznačení tvoří následující složky:

1. ministerstvo životního prostředí Kanady,
2. rada programu,
3. sekretariát programu,
4. technická agentura programu.
5. revizní výbor programu

Ministerstvo životního prostředí se stará o základní financování systému ekoznačení, o zajištění technického a vědeckého poradenství a o spolupráci na vládní úrovni. Podle kanadského zákona o životním prostředí (paragraf 5, článek 1, odstavec a, b, paragraf 8, článek 1, odstavec b) je za vývoj a činnost systému ekoznačení zodpovědný přímo ministr životního prostředí, který také jmenuje předsedu a členy rady a schvaluje výběr výrobní kategorie a konečné znění směrnice.

Rada programu je nezávislý orgán skládající se ze 16 dobrovolných členů, které včetně předsedy jmenuje podle zákona o životním prostředí ministr životního prostředí. Členové rady jsou vybíráni z odborníků, kteří mají zkušenosti jak na poli vědeckém, tak i v praxi, a to především v oblasti legislativy životního prostředí, zdraví, výrobních procesů, v maloobchodě, ekonomice a ve spoji. Zastoupení reprezentantů z výrobních odvětví musí být 40%, zbytek připadá na další jmenované oblasti. Členství v radě je tříleté, ale každý rok se pět členů obměňuje.

Povinnosti rady jsou uvedeny v zákoně o životním prostředí (paragraf 5, článek 1, odstavec b). Hlavním úkolem rady je poskytovat objektivní rady a doporučení co se týče výběru kategorií výrobků a tvorby směrnic ministerstvu životního prostředí. Rada také dohlíží na vývoj systému a navrhuje ministru životního prostředí hlavní trendy rozvoje systému ekoznačení.

Sekretariát systému ekoznačení je administrativní orgán programu, který:

- řídí každodenní činnost systému,
- přijímá žádosti o udělení ochranné známky a uděluje ji,
- řídí mechanismus vypracovávání směrnic,
- působí jako centrální informační zdroj pro spotřebitele, podniky, nevládní organizace a informační média,
- zajišťuje dodržování všech licenčních požadavků.

Technická agentura programu pracuje na smlouvu uzavíranou s ministerstvem životního prostředí. Pod vedením sekretariátu programu kontroluje, zda výrobky vyhovují směrnici před udělením licence a také provádí kontroly po

jejím udělení. Technická agentura vede také seznam laboratoří, které mohou provést potřebné testy.

Revizní výbor programu sestává z 10 až 20 nezávislých odborníků vybraných z průmyslu, ekologických organizací, vládních orgánů a univerzit. Úkolem revizního výboru je podávat připomínky k navržené směrnici na schůzce, která je za tím účelem svolána.

Hlavní zásady programu

Kanadský program je založen na stejných hlavních zásadách jako český Program. Určité rozdíly dále popsané, jsou v přípravném a ve schvalovacím řízení směrnice, v délce její platnosti, ve finančních podmínkách a ve výběru výrobních kategorií.

Při výběru výrobních kategorií jsou v kanadském programu stanoveny prioritní hlediska týkající se:

- efektivnosti hospodaření s přírodními zdroji,
- minimalizování množství průmyslového, obchodního a komunálního odpadu jeho recyklací a opětovným využitím,
- podpory při ochraně ekosystémů a biodiverzity,
- podpory správného hospodaření s chemikáliemi.

Návrh na výrobní kategorii může podat každý. Návrhy musí obsahovat krátký popis výrobku a údaj o environmentálním užítu, jehož vznik se předpokládá. Návrhy, u nichž jsou zároveň uvedeny požadavky (hodnotící kritéria), jsou vyřizovány přednostně, neboť se tím celý proces značně zjednodušuje.

Z obdržených návrhů vybere sekretariát programu 10–15 nejlepších, zpracuje je po formální stránce do jednotné formy, popř. doplní chybějící údaje a předloží je radě programu ke zvážení. Rada si může od sekretariátu vyžádat ještě další doplnění, která se týkají ekonomických, politických a prováděcích záležitostí spojených hlavně s rozsahem výrobní kategorie a také s velikostí environmentálního dopadu. Na podkladě všech těchto informací pak rada definuje výrobní kategorii, k níž bude vypracována stručná technická zpráva.

Technickou zprávu vypracovává konzultant, kterého vybral sekretariát po poradě s ministerstvem životního prostředí, případně i jinými ministerstvy a podniky. Úkolem konzultanta je posoudit kategorii výrobků z hlediska životního cyklu výrobku a zvážit veškeré případné účinky z environmentálního, technického a ekonomického hlediska. Potřebné informace, které pak budou v dalším řízení představovat základní rámec pro návrh směrnice, se získávají z dostupných zdrojů, neprovádí se základní výzkum. Hlavní informace, které musí každá technická zpráva obsahovat, se týkají uvedených prioritních principů, to znamená:

- spotřeby energie a spotřeby neobnovitelných i obnovitelných zdrojů při výrobě, užití a likvidaci produktu,
- uvolňování jedovatých látek při výrobě, užívání a likvidaci produktu,
- snížení požadavků na skládku v důsledku recyklace použitého produktu,
- snížení objemu, hmotnosti, popř. i toxicity obalového materiálu,
- jakýchkoliv konstrukčních změn, jež by mohly ovlivnit recyklační potenciál produktu.

Vedle těchto environmentálních informací musí technická zpráva obsahovat i popis a zhodnocení předpokládaných tržních efektů spolu s předpokládaným vzrůstem výroby produktu a poptávky po certifikovaných výrobcích. Na základě technické zprávy připraví sekretariát návrh směrnice, přičemž technické otázky prokonzultuje ještě s revizním výborem. V každé směrnici musí být uveden důvod výběru výrobní kategorie, definice používaných klíčových termínů i obecné a specifické požadavky na výrobek.

Při stanovení směrnice věnuje kanadský program značnou pozornost možným ekonomickým a sociálním následkům působení programu ekoznačení. Jedním z takových nebezpečných sociálně-ekonomických důsledků může být to, že podniky, které neuspějí a nezískají ochrannou známku, mohou zbankrotovat a jejich zaměstnanci přijdou o práci. Je proto zapotřebí prošetřit i tyto eventuality a porovnat je s očekávaným environmentálním ziskem.

Prováděné ekonomické hodnocení se skládá ze tří etap. Nejprve se posoudí profil průmyslového odvětví, na něž bude mít udělení ochranné známky největší vliv, a stanoví se jeho vliv na celkovou ekonomiku a rozsah existující konkurence. Ve druhé etapě se provede tzv. studie rozsahu, tzn. že se posoudí možné ekonomické užítky, jež by udělováním ochranné známky vznikly a také překážky, které by podnikům bránily v jejím získání. V případě, že ze studie rozsahu vyplývá možnost významného negativního ekonomického vlivu, provede se podrobnější analýza nákladů a užitků. Z této analýzy lze zjistit, jaká kombinace kterých faktorů by mohla negativní efekt způsobit a jak tomu lze změnou poměrů předejít.

Posouzení ekonomických důsledků směrnice je specifickým rysem kanadského programu. U ostatních programů se velikost kritérií většinou stanovuje tak, aby ekoznačku mohlo ihned získat cca 10 % podniků a v blízké době, po zavedení určitých opatření dalších 20 %. Vlastní-li ekoznačku třetina podniků, přestává tato ekoznačka být výjimečná a je třeba zpřísnit kritéria. Tento postup zastává např. německý systém ekoznačení nebo systém ekoznačení EU.

Kanadský program zařazuje do své činnosti, jako zřejmě jediný systém, také marketing, který má na starosti marketingové oddělení. Jeho úkolem je vyvíjet

a rozvíjet marketingovou strategii, která má zajistit, aby se systém ekoznačení co nejvíce zviditelnil, tzn. aby Kanadčané věděli o jeho existenci, chápali jeho význam a aby jej také podporovali. Činnost marketingu se proto zaměřuje na:

- informování spotřebitele o environmentálních problémech v celém rozsahu, což spotřebiteli poskytuje základ pro správnou orientaci v otázkách životního prostředí, a tím jej i vede ke správnému rozhodování a výběru produktů,
- výchovu (školení) zaměstnanců v průmyslu, aby správně pochopili význam systému ekoznačení a měli zájem o certifikaci svých výrobků,
- vytváření tržního prostoru pro ekologicky šetrné výrobky,
- rozšiřování a prohlubování znalostí o systému ekoznačení mezi výrobci, maloobchodníky, distributory a ekologickými či ochrannými organizacemi,
- seznamování široké veřejnosti s existencí a významem systému ekoznačení a s významem používané ekoznačky.

K naplnění těchto cílů marketingové oddělení pořádá reklamní akce, konzultace, školení, veřejné přednášky, různé podpůrné akce, výstavy a vydává publikace pro nejrozličnější skupiny obyvatelstva.

Vypracovanou směrnici musí schválit sekretariát technického podvýboru rady programu. Po schválení se text směrnice rozesílá všem účastníkům veřejného řízení a zároveň se zveřejňuje v denním tisku. Po skončení veřejného řízení, které trvá 60 dní a jehož hlavním úkolem je posoudit environmentální problematiku a přesnost uváděných informací, zváží sekretariát spolu s revizním výborem podané připomínky a je-li zapotřebí, zapracují je do směrnice. Zároveň sekretariát zpracuje i sebrané připomínky veřejnosti, jejichž souhrn je připojen ke směrnici. Směrnice je nejdříve předána technickému podvýboru rady programu a jestliže ji podvýbor schválí, rozesílá se všem členům rady spolu se zpracovaným souhrnem všech připomínek z veřejného řízení. Rada programu posoudí jak zrevidovanou směrnici, tak souhrn připomínek z veřejného mínění. Došlo-li po zapracování veřejných připomínek k podstatným změnám ve směrnici, podstoupí opravená směrnice nové kolo veřejného řízení. Jestliže k podstatným změnám nedošlo, postoupí rada programu vypracovanou směrnici ministru životního prostředí ke schválení. Po jeho schválení obdrží směrnice ještě formální schválení od úřadu státní rady a pak je text směrnice publikován.

Je zajímavé, že platnost směrnice není omezena, ale směrnice může být novelizována prakticky kdykoliv, když se objeví nové faktory, které mohou významně ovlivnit stanovená kritéria. Nemusí jít jen o faktory z oblasti vědeckotechnické nebo z oblasti životního prostředí, ale také o faktory ekonomické, ovlivňující tržní mechanismy. Novelizace směrnice probíhá stejným mecha-

nismem jako vytváření zcela nové směrnice.

Kanadský program, podobně jako český Program, patří k menšině programů, u nichž může široká veřejnost vyjádřit své připomínky k návrhu směrnice. Text návrhu směrnice je uveřejněn v kanadských státních novinách a také ve dvou národních novinách. Dále se text návrhu rozesílá více než 6500 jednotlivcům včetně ekologických a ochranných organizací, které jsou v adresáři programu. Kromě toho lze v době, kdy připomínkové jednání probíhá, obdržet na požádání kopii návrhu směrnice přímo ze sekretariátu programu. Připomínky se zasílají na sekretariát programu, který je předává radě programu ke zvážení. Připomínkové řízení trvá 60 dní.

Směrnice schválené ministrem jsou publikovány v listu Canada Gazette a ve zpravodaji systému – Environmental Choice Newsletter.

Udělování a odnímání ochranné známky

O udělení ochranné známky může požádat výrobce, dovozce nebo provozovatel nějaké služby v případě, že již existuje vypracovaná směrnice. Žadatel se obrátí na sekretariát programu, který ho informuje o všem, co je potřebné udělat. Před uzavřením smlouvy musí technická agentura buď navštívit žadatelův závod nebo provozovnu, aby provedla testování výrobku předepsané ve směrnici. Jestliže produkt splňuje předepsané podmínky, uzavře ředitel sekretariátu se žadatelem licenční smlouvu o propůjčení ochranné známky. Ve smlouvě jsou uvedeny všechny podmínky, které musí žadatel dodržovat.

I když kanadský program financuje vláda, platí žadatel poplatek za testování produktu a po získání licence poplatek licenční.

Poplatek za testování produktu se platí přímo technické agentuře a jeho výše závisí na počtu a charakteru provedených zkoušek. Poplatek za testování se platí jak před získáním licence, tak po jejím získání, kdy jde o kontrolu udržování předepsaných vlastností výrobku.

Licenční poplatek se platí za každý fiskální rok a jeho výše závisí na hodnotě hrubého ročního prodeje certifikovaného výrobku.

Kontrola plnění podmínek se dělí na kontrolu souladu vlastností výrobku s vlastnostmi předepsanými ve směrnici a na kontrolu dodržování ostatních licenčních podmínek.

Kontrolu souladu vlastností výrobku s předepsanými hodnotami ve směrnici provádí technická agentura na příkaz sekretariátu programu. Za první provedenou kontrolu musí majitel ochranné známky agentuře zaplatit. Jsou-li shledány nedostatky, může je majitel v dostatečně krátké době odstranit, v horším případě mu je ochranná známka odebrána.

Dodržování licenčních podmínek se kontroluje každoročně, neboť majitel uvádí všechny podstatné okolnosti při placení licenčního poplatku. Nicméně sekretariát programu může nařídit náátkovou kontrolu kdykoliv.

3.2.3 Skandinávský systém ekoznačení

První nadnárodní státní systém ekoznačení, program „Nordic Swan“ známý jako „Bílá labuť“ byl založen v r. 1989 rozhodnutím Skandinávské rady ministrů zodpovědných za záležitosti spotřebitelů. Systém přijalo Finsko, Island, Norsko a Švédsko. První směrnice schválil Skandinávský koordinační orgán v červnu 1991 a první ochranná známka byla udělena v prosinci téhož roku.

Ochrannou známku programu (viz obrázek) představuje kruh se stylizovanou kresbou labutě, která je symbolem Skandinávské rady. Nad horní polovinou kruhu je nápis: Skandinávská environmentální známka (Nordic Environmental Label) vždy v příslušném jazyce té země, jež známku udílí. Pod dolní polovinou kruhu (maximálně ve třech řádcích) je uveden důvod, pro nějž byla známka udělena. Text je určen již v dané směrnici. Ohodnocený produkt dostává zároveň i registrační číslo. Ochranná známka se tiskne v barvě zelené a bílé nebo bíločerně.

Administrativní struktura programu

Hlavní výkonnou složku Skandinávského programu představují kompetentní národní orgány ustanovené v každé ze zúčastněných zemí. Jejich činnost koordinuje Skandinávská koordinační skupina pro systém ekoznačení. V této skupině má každá ze zúčastněných zemí dva nebo tři zástupce, kteří se také pravidelně střídají ve funkci předsedy. Skandinávská koordinační skupina stanovuje pravidla programu a rozhoduje o předkládaných návrzích. Aby její rozhodnutí mohlo nabýt platnosti, musí být jednohlasné.

I když Skandinávská koordinační skupina podléhá přímo jen Skandinávskému výboru seniorů pro záležitosti spotřebitelů, musí o svých rozhodnutích informovat také Skandinávský výbor seniorů pro problematiku životního prostředí, který existuje v rámci Skandinávské rady ministrů životního prostředí.

Nejvyšším orgánem, kterému podléhá Skandinávský výbor seniorů je pak Skandinávská rada ministrů pro záležitosti spotřebitelů. Ta však zasahuje do činnosti systému jen málokdy.

Složení kompetentního národního orgánu pověřeného správou Skandinávského systému v dané zemi bylo plně ponecháno na rozhodnutí příslušné země. Prakticky shodný přístup zvolilo Finsko a Švédsko, kde se kompetentní orgán skládá z výkonného orgánu (spadajícího pod nezávislý normalizační institut) a rozhodovacího orgánu, tzv. rady, v níž musí být zástupci všech zainteresovaných stran. Hlavním úkolem výkonného orgánu je přijímat žádosti a uzavírat smlouvy. Mezi hlavní úkoly rady pak patří výběr kategorií výrobků, stanovení hodnotících kritérií, určení skupin pro vypracování kritérií, určení výše poplatků, jmenování zástupců do Skandinávské koordinační skupiny apod.

V Norsku a na Islandu je situace jednodušší. V Norsku je správa programu svěřena Norské nadaci pro ekoznačení a na Islandu se správou programu zabývá přímo ministerstvo životního prostředí.

Hlavní zásady programu

Skandinávský program je založen na týchž zásadách jako český Program (viz kap.2.1). Vzhledem k jeho nadnárodnímu charakteru bylo však třeba zavést určité mechanismy na zajištění vzájemné koordinace.

Například návrh na ustanovení kategorie výrobků může být podán kterémukoliv národnímu kompetentnímu orgánu, ale ten o něm musí neprodleně informovat ostatní kompetentní orgány. Výběr kategorie výrobků musí schválit skandinávský koordinační orgán, jenž také rozhodne, která země bude zodpovědná za přípravu návrhu směrnice, tj. vypracování hodnotících kritérií. Vypracovaný návrh směrnice pak koordinační orgán buď schválí, odmítne nebo jej vrátí k přepracování. Rozhodnutí musí být jednohlasné, jinak je informována rada ministrů, která rozhodne s konečnou platností.

Udělování a odnímání ochranné známky

Žádost o udělení ochranné známky podává žadatel na předepsaném formuláři u příslušné složky národního orgánu. Jestliže ještě pro odpovídající kategorii výrobků nebyla vyhlášena směrnice, musí žadatel uvést co nejvíce informací o produktu včetně důvodů pro udělení ochranné známky. Národní orgán pak rozhodne, zda se bude směrnice vypracovávat, či ne. V kladném případě proběhne obvyklý postup a žadatel musí počkat na vypracování směrnice.

Po vyhlášení odpovídající směrnice musí žadatel přiložit k žádosti technickou dokumentaci a výsledky všech testů, jež jsou směrnici předepsány. Náklady na testování produktu platí žadatel přímo organizaci, která je provádí. Poplatek při podání žádosti činí cca 2000 amerických dolarů a platí se příslušnému národnímu orgánu. Licenční smlouva o propůjčení ochranné známky se uzavírá

rá mezi národním orgánem a žadatelem nejdéle na dobu 3 let. Smlouva uzavřená v jedné zemi dovoluje užívat ochrannou známku i v ostatních zemích, ale výrobek tam musí být registrován a výrobce tam také musí platit licenční poplatky ve výši 0,4 % ročního obrátu z prodeje výrobku. Maximální roční poplatek je přitom 60 000 amerických dolarů v jedné zemi.

Kterýkoliv z národních kompetentních orgánů má právo kdykoliv zkontrolovat, zda vlastnosti produktu splňují stanovené požadavky.

V případě, že je zjištěno neplnění požadavků, je licence majiteli odebrána.

3.2.4 Japonsko

Japonský národní program s názvem ECO MARK patří mezi programy státní. Byl založen v r. 1989 a vede jej Japonská asociace pro životní prostředí. I když tato organizace patří mezi nevládní organizace, v této činnosti ji významně podporuje a určitým způsobem i vede japonské ministerstvo životního prostředí. Ochranná známka japonského programu má kruhový tvar a jsou na ni znázorněny ruce obepínající zeměkouli. Ruce jsou stylizovány do malého „e“ (viz obrázek).

Administrativní struktura programu

Administrativní struktura japonského programu je jedna z nejjednodušších. V podstatě zde pracují jen dva výbory vedené Japonskou asociací pro životní prostředí. Jde o vyšší výbor a odborný výbor. V obou případech nejsou pracovníci za tuto činnost placeni.

Vyšší výbor působí jako dohlížecí orgán, který stanoví vývojové trendy, vybírá kategorie výrobků a hodnotící kritéria. Odborný výbor je výkonným orgánem, který rozhoduje o udělení ochranné známky.

Poradním orgánem programu je ministerstvo životního prostředí Japonska, které zasahuje i do výběru členů obou výborů a do určování budoucích trendů programu.

Hlavní zásady programu

Japonský program se svými zásadami poněkud odlišuje od dříve uvedených programů. Je sice založen také na zásadě dobrovolnosti a pozitivnosti, ale nevychází

ze zásady hodnocení životního cyklu. Dokonce uděluje ochrannou známku i těm výrobkům, jejichž malý negativní vliv na životní prostředí vychází již z jejich povahy. Nedodržování zásady životního cyklu způsobuje, že se přikládá větší váha vlivu výrobku na životní prostředí ve sféře spotřeby než ve sféře výroby. Podle tohoto přístupu vede japonský program spíše k podpoře „ekologicky šetrného životního stylu“ než k podpoře inovačních a technologických změn, jež by měly za následek snížení negativního vlivu na životní prostředí. Další nevýhodou je skutečnost, že zlepšení životního prostředí se v tomto případě ještě stále ztotožňuje se snížením znečištění v jedné složce životního prostředí bez ohledu na skutečnost, že se současně zvýší znečištění ve složce jiné.

Při výběru kategorie výrobků se uvádějí tyto hlavní požadavky:

- výrobní proces musí být realizován tak, aby se snížilo znečištění životního prostředí (může jít i o zařazení zařízení patřících mezi koncové technologie),
- zneškodňování výrobku není obtížné,
- užívání výrobku šetří energii a přírodní zdroje,
- výrobek i jeho výrobce splňují zákony, normy a předpisy týkající se kvality a bezpečnosti,
- cena výrobku nesmí být o mnoho vyšší než je cena odpovídajících alternativních výrobků, kterým nebyla ochranná známka udělena.

Hodnotící kritéria vybírá vyšší výbor ve spolupráci s odborným výborem, ale konečné rozhodnutí činí jen vyšší výbor. Pro japonský program je typické, že počet hodnotících kritérií je nízký, často může jít jen o splnění jednoho kritéria.

Udělování a odnímání ochranné známky

V případě, že neexistuje potřebná výrobová kategorie, může žadatel podat návrh na její vytvoření; tento návrh však nebude posuzován přednostně, nýbrž bude zařazen do běžného řízení. V případě, že je potřebná kategorie již vyhlášena, podává žadatel žádost odbornému výboru spolu s veškerou potřebnou dokumentací a atesty.

Při kladném vyřízení žádosti se ochranná známka propůjčuje na dva roky.

V japonském programu se neplatí poplatky při podávání žádosti, ani každoroční licenční poplatky. Poplatek, který se platí, je určitou kombinací obou předcházejících. Je jednorázový ve výši 80 000 až 200 000 jenů podle maloobchodní ceny výrobku.

3.2.5 Evropská unie

Systém ekoznačení, udělování ekoznačky EU, platný v Evropské unii, je nadnárodní státní systém, založený na základě nařízení rady Evropského hospodářského společenství ze dne 23. března 1992 {Council Regulation (EEC) No 880/92 on a Community eco-label award scheme}. Jedním z důvodů jeho založení byla snaha omezit rostoucí množství národních systémů ekoznačení, popř. je přivést ke vzájemné větší spolupráci. Ochrannou známku systému Evropských společenství tvoří květinové logo (viz obrázek). Ochranná známka může být vytištěna dvoubarevně (zeleně symbol květiny a modře hvězdičky) nebo černě na bílém podkladu.

V roce 2000 bylo vydáno Nařízení Evropského parlamentu a Rady ES č. 1980/2000 o revizi systému udělování ekoznačky Společenství. Toto Nařízení aktualizuje a rozšiřuje některá ustanovení systému ekoznačení EU, zavádí mezi označované produkty také služby a upravuje systém poplatků. Důrazně také hovoří o potřebě propagace ekoznačení a stanovuje požadavky na vzájemné vztahy národních systémů ekoznačení a systému EU.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady ES č. 1980/2000 o revizi systému udělování ekoznačky EU je v plném znění uvedeno v Příloze.

4 POROVNÁNÍ ČESKÉHO NÁRODNÍHO PROGRAMU S VÝZNAMNÝMI ZAHRANIČNÍMI PROGRAMY

4.1 Porovnání z hlediska obecných zásad programů

Z porovnání obecných zásad Programu se zásadami významných světových systémů ekoznačení uvedeného v tabulce 2, vyplývá, že do našeho Programu jsou zahrnuty všechny důležité a potřebné zásady.

Z hlediska vstupu ČR do Evropské unie je důležité, že v případech, kdy dochází k odchylkám mezi jednotlivými uvedenými programy, se český Program shoduje se zásadami systému ekoznačení EU. Jedná se např. o zásadu vyloučení výrobků se specifickými požadavky, jako jsou potraviny, nápoje a léky a také se klade důraz na zboží spotřebního charakteru.

Tab.2: Porovnání systémů z hlediska jejich hlavních charakteristických rysů

Charakteristické rysy		Systémy					
		N	K	No	J	ES	ČR
Rok vzniku		78	88	89	89	92	94
Typ systému	státní	×	×	×	×	×	×
	národní	×	×		×		×
	nadnárodní			×		×	
Zaměřený hlavně na spotřební zboží		ne	×	×			
Vylučuje	potraviny	×	×				
	nápoje, léky	×	×				
Dobrovolná účast		×	×	×	×	×	×
Otevřený		×	×	×		×	×
Hodnocení pozitivní		×	×	×	×	×	×
Hodnocení celého životního cyklu		×	×	×	ne	×	×
od roku			91		94	94	
Založený na samofinancování		×	ne	×	×	×	ne
Časově omezená platnost			ne				
udělení známky – roky		3	ne	3	2	2	3

× – znamená výslovný souhlas uvedený v předpisech,
 ne – výslovný nesouhlas, prázdné políčko znamená nedostatek dat.
 Číslo uvedené u hodnocení životního cyklu (LCA) je datum, kdy systém začal
 LCA do svých analýz zařazovat.

4.2 Porovnání z hlediska administrativní struktury

Z hlediska administrativní struktury programu patří český Program mezi programy s nejjednodušší strukturou a nejnižším počtem činných orgánů. S největší pravděpodobností má i nejnižší počet pracovníků, zabývajících se pouze Programem.

4.3 Porovnání z hlediska postupů při tvorbě směrnic a využívání metody hodnocení životního cyklu (LCA)

Při výběru výrobní kategorie, což lze považovat za první krok při vypracování směrnice, je v českém Programu zachováván demokratický postup stejně jako v nejvyspělejších světových programech. Návrh na kategorii výrobků může podat kdokoli a posuzuje se za účasti zástupců všech zainteresovaných skupin. Vypracování návrhu směrnice následuje až po vypracování rozsáhlé technické zprávy, které se zadává skupině odborníků z nejrůznějších oborů. Návrh směrnice je pak prodiskutován opět za přítomnosti zástupců všech zainteresovaných skupin.

Určité nedostatky má Program ve využívání metody hodnocení životního cyklu, což zřejmě souvisí s nedostatkem příslušných odborníků a s poměrně krátkou dobou jeho trvání.

4.4 Porovnání z hlediska žadatelů a spotřebitelů

Z hlediska žadatele o propůjčení ochranné známky je jistě jedním z nejdůležitějších hledisek hledisko ekonomické, tzn. výše finančních výdajů – plateb, které s propůjčením ochranné známky souvisejí a na druhé straně prospěch, jenž z propůjčení ochranné známky žadatel získá.

Ze srovnání různých programů vyplývá, že z hlediska výše plateb je český Program v tomto směru nejvýhodnější. Žadatel platí pouze jednorázový registrační poplatek, jehož hodnota je buď srovnatelná, anebo nižší než analogické poplatky v jiných programech. Na rozdíl od těchto programů se v českém Programu neplatí každoroční licenční poplatky z obratu daného výrobku. V Japonsku, kde žadatel platí poplatek také jednorázově, nejde o poplatek registrační, neměnný, ale o poplatek závislý na obratu daného zboží za celou dobu propůjčení ochranné známky.

Prospěch, který žadatel získá z propůjčení ochranné známky, je značně různorodý a závislý na dalších okolnostech. V každém případě se však zvýší konkurenceschopnost podniku a zlepší jeho tzv. ekologický profil. U exportních výrobků do vyspělých zemí se často zvýší odběr, popř. i rozšíří trh.

V případě shody požadavků ve směrnici českého Programu s požadavky ve směrnici jiného programu, lze získat další ochrannou známku a opět tak rozšířit trh.

Postavení „ekologického“ výrobku na domácím trhu závisí především na ochotě spotřebitelů preferovat označený výrobek před jinými alternativními výrobky. Vzhledem k tomu, že tato ochota závisí na šíři a kvalitě informací, jež mají spotřebitelé o programu a o výrobku, je nutné, aby byla dobře zajištěna jak propagace programu samotného (MŽP), tak i propagace příslušného výrobku (výrobcem). Jedním z účinných prostředků je také pravidelný průzkum veřejného mínění, z něhož lze zjistit i další cenné informace, týkající se např. zaměření programu.

5 SYSTÉMY EKOZNAČENÍ V MEZINÁRODNÍCH SOUVISLOSTECH

5.1 Zařazení environmentálního označování výrobků do mezinárodních norem řady ISO 14000

Význam systémů ekoznačení na mezinárodním poli se značně zvýšil jejich zařazením do řady mezinárodních norem ISO 14000.

ISO je zkratka anglického názvu Mezinárodní organizace pro normalizaci (International Standard Organization). ISO je technická, nevládní organizace zahrnující národní úřady pro normalizaci ze 118 zemí. V rozvinutých zemích jsou členy institutu národních norem většinou uznávané soukromé organizace. V rozvojových zemích jsou členskými orgány ISO vládní agentury nebo ministerstva. Technická práce ISO se uskutečňuje v přibližně 3000 technických výborech, podvýborech a pracovních skupinách. Výsledkem práce ISO jsou mezinárodní dohody publikované jako International Standards (mezinárodní normy). Všechny tyto normy jsou mezinárodní, dobrovolné a vypracované na základě konsensu. Třebaže ISO normy jsou dobrovolné, byly vypracovány jako odpověď na požadavky trhu a používají se v širokém měřítku. ISO již publikovalo asi 400 environmentálních norem týkajících se hlavně testování a měření znečištění ovzduší, vody a půdy a měření hluku.

V současné době již práce na řadě norem označených ISO 14 000 značně pokročily.

Přehled publikovaných norem týkajících se environmentálního značení:

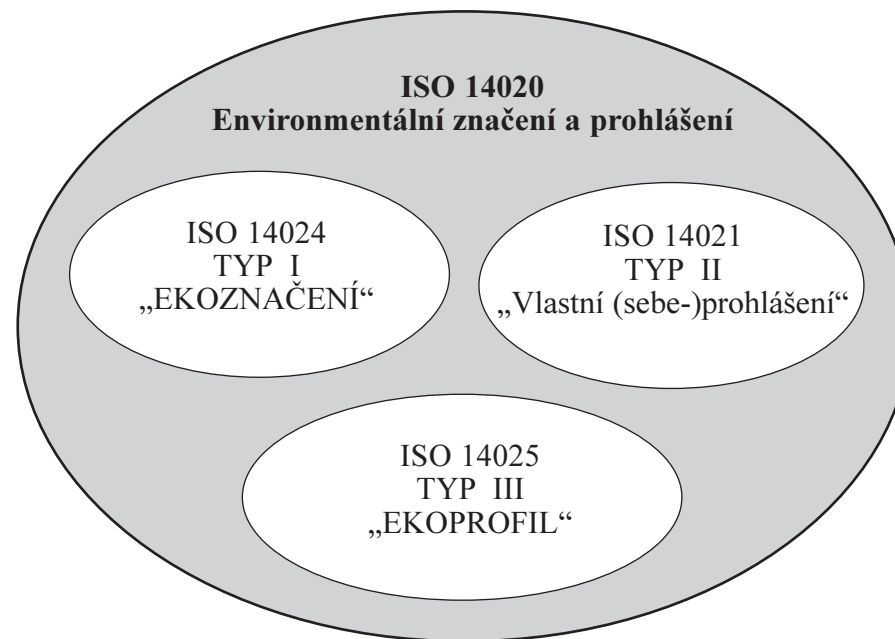
ČSN ISO 14 020 Environmentální značky a prohlášení – Obecné zásady.

ČSN ISO 14 021 Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II. environmentálního značení).

ČSN ISO 14 024 Environmentální značky a prohlášení – Environmentální značení typu I. – zásady a postupy.

ČSN ISO/TR 14 025 Environmentální značky a prohlášení – Environmentální prohlášení typu III.

Přehled vztahů základních typů environmentálního značení (rodina environmentálního značení a prohlášení zahrnutá do skupiny norem ISO 1402x)

6 Závěr

Podstata systémů ekoznačení k označování ekologicky šetrných výrobků spočívá v certifikaci výrobku nezávislou třetí stranou. Jestliže výrobek splňuje předepsaná kritéria, je mu v rámci certifikace udělena ekoznačka.

Vytvoření dobrého systému ekoznačení je velmi důležité, neboť systémy ekoznačení jsou významným nástrojem environmentální politiky v oblasti preventivních strategií. Jejich velkou předností je schopnost ovlivňovat nabídku a poptávku a pomocí tržních mechanismů tak napomáhat změně vzorců spotřeby, vést k realizaci udržitelného rozvoje.

Srovnání českého systému ekoznačení s významnými dříve založenými národními programy zahraničními ukázalo, že náš Národní program, i když je mladší, je s nimi plně srovnatelný.